

РЕЦЕНЗИЯ

От професор доктор Катерина Атанасова Илкова

на академична длъжност Професор във факултет Сценични изкуства на НАТФИЗ
„Кръстьо Сарафов“, научно направление 8. Изкуство

Относно дисертационен труд на тема:

“Правоговорът в обучението на актьора“

разработена от доцент доктор Тодор Иванов Димитров-Мечкарски

за придобиване на научна степен „доктор на науките“

Област на висше образование: 8. Изкуство

Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство

Със заповед No. 102/23.03.2021 г. на ректора на НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, съм определена за вътрешен член на научно жури от НАТФИЗ по процедура за защита на дисертационен труд от Тодор Иванов Димитров-Мечкарски за придобиване на научна степен „доктор на науките“ в професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство.

Като член на Научното жури съм получила: 1. Заповед No. 102/23.03.2021 г. на Ректора на НАТФИЗ; 2. Дисертационен труд “Правоговорът в обучението на актьора”, ; за научната степен “доктор на науките”, София, 2021, 403 страници; 3. Автореферат на дисертационен труд, София, 2021, 46 страници; 4. Карта с данни за изпълнение на минималните национални изисквания по закона ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“; 5. Копие от диплома за присъждане на образователна и научна степен „доктор“; 6. Автобиография; 7. Списък с публикациите и творческите изяви на кандидата; 8. Доказателствен материал с цитирания на негови публикации; 9. Списък с приносите в дисертационния труд. Представените документи са подадени в срок и в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ.

Кандидатът Тодор Димитров-Мечкарски завършва образователно-квалификационна степен „бакалавър“, специалност Актьорско майсторство за драматичен театър в НАТФИЗ през 2011 г., в класа на професор Красимир Спасов. Веднага след това, поради изявения си интерес към сценичното слово, е поканен от професор Диана Борисова за асистент по Сценична реч. От представената автобиография е видно, че образователните му интереси са в две посоки – мениджмънт и реч. Получава две магистърски степени – по специалност „Мениджмънт в сценичните изкуства“ в НАТФИЗ (2012 г.) и по специалност „Логопедия“ в Софийски университет „Св. Климент Охридски“(2020 г.), които съчетава в стриктна

организация и систематизация в работата си по Сценично слово. Т. Мечкарски проявява интерес към изучаване менталните процеси при актьорската игра. Така логично се появяват научните му разработки „Мисловните процеси – първична енергия на сценичното слово“ (изд. ФАРАГО, София, 2019) за научнообразователна степен „доктор“ и „Терминологични основи на сценичната реч“ (изд. ФАРАГО, София, 2019), за заемане на академична длъжност „доцент“. Трудът „Правоговорът в обучението на актьора“ се явява логично продължение на изследователската му работа върху интересуващата го тема. Специализира в областта словото във висши училища във Великобритания и Русия с висок международен престиж. Като преподавател по Сценична реч в специалност Публична реч в НАТФИЗ е рецензент на две магистърски тези.

Трудът „Правоговорът в обучението на актьора“ на Тодор Мечкарски представя и систематизира знания от анатомията, физиологията, ортодонтията, невропсихологията, невролингвистиката, логопедията, фонопедията, вокалната фонология, граматиката, които кандидатът определя като свързани науки. Трудът съдържа и практико-приложни решения за справяне с проблемите, възникнали в процеса на правилен изговор, както при отделните фонемни, така при думи, фрази, изречения, подчинени на словната и междусловна фонетика и на граматическите норми в българския книжовен език. Изложението на труда е групирено в увод, изложение от шест глави, заключение и списък с ползваната литература.

Превес в представената разработка заема теоретичното представяне на гореизброените свързани науки, както следва: В глава I. Психофизически характеристики на говорния акт, разположена върху 70 страници са разгледани свързани аспекти на анатомията, физиологията, неврофизиологията и невролингвистиката, логопедията, фонопедията и вокалната фонология. В глави II и III – „Грамматически аспекти на речта“ и „Българска фонетична система“, разположени общо върху 38 страници, са разгледани фундаментални за сценичната и публична реч направления от граматиката на българския книжовен език. За по-голяма свързаност на текста с изброените в увода цели, препоръчително е в изложението да се направят повече конкретни връзки с правоговора.

Глави IV и V – „Постановка на говорните звукове“ и „Българска фонетична система“, разположени общо върху 107 страници са теоретико-практически с превес на теорията. Практиката е застъпена чрез предложения за практически упражнения, представени в 13 таблици именувани „Примери за автоматизация на правилото“. В глава IV Тодор Мечкарски представя артикулационната конфигурация на всеки звук от различни гледни точки – артикулационни, акустични и след това пристъпва към начина на учленение – към разположението на всеки орган при конфигурирането на всеки отделен звук. Към описанието са приложени два вида рисунки – схематична и подробна. Препоръката ми е да се уточни дали рисунките са авторски или са заимствани. Във втория случай да бъдат уточнени източниците. Поради факта, че подобни описания съществуват в предходни научни разработки и учебници, би било коректно кандидатът да направи уточнение за конкретния принос. В списъка с приносите, формулировката е много обща. Приносно е, че всички характеристики при учленяването на всеки звук са събрани на едно място. Приносът в глава V – „Правоговорни норми на българския език“, са таблиците, в които са систематизирани нормите за правилен изговор в словната и междусловната фонетика и

които дават по-голяма прегледност на материала и предложените упражнения, което улеснява възприемането им от студентите.

Последната глава VI на дисертационния труд “Правоговорът в обучението на актьора“ на Т. Мечкарски е изцяло практико-приложна. Впечатляващи са таблиците със систематизирани примери с упражнения изложени в 73 страници. Подобни упрежнения са неразделна част от всяко ръководство или учебник по правоговор, каквито са на Йордан Черкезов, Мара Георгиева, Борис Михайлов и редица авторитетни преподаватели по дисциплините Правоговор и Сценична реч в 70 годишната история на НАТФИЗ. Разработените от Т. Мечкарски упражнения се облягат както на научните разработки на тези преподаватели, така и на знанията от свързаните науки. Таблиците съдържат препоръчителни модели и варианти за автоматизиране на процеса на правилно звукообразуване и използването му в потока на речта, прегледно систематизирани.

Кандидатът поставя в научното си изследване 9 цели и 6 задачи за постигането им. Основната цел на изследването не е изведена видимо за читателя. Поставянето на голямото количество цели се мотивира от желанието на кандидата да обхване пълноценно огромното количество свързани науки. Целите са тясно свързани с формулираната основна цел на сценичната реч – да подпомогне овладяването на актьорското майсторство в полето на основното изразно средство на актьора – гласово-говорния апарат, и възможностите за неговата професионална експлоатация. Препоръчвам целите да се формулират по-точно. В част от формулировките е видна прибързаност и стереотипност като например цел 8, в която систематизацията е поставена преди анализа. Или цел 6, в която са поставени две цели – да докаже и теоретично аргументира интердисциплинарния (1) и теоретично да аргументира теоретико-практичния характер на правоговора (2). Две цели се съдържат и в цел 5 – „Да изложи терминологичните основи на дисциплината „Правоговор“(1), както и да уеднакви нейните практико-приложни, методически и педагогически аспекти(2).“ За постигането на поставените цели, Тодор Мечкарски си поставя 5 задачи. Те са формулирани точно и са изпълнени в логиката на изложението.

Представеният дисертационен труд “Правоговорът в обучението на актьора“ се явява логично продължение на двете предхождащи го научни разработки на кандидат Т. Мечкарски. В първата – „Мисловните процеси – първична енергия на сценичното слово“ той изследва пътя на мисловните процеси при изграждането на сценично-словесен образ. В нея вниманието е съсредоточено върху словото, като неразделна част от майсторството на актьора да проведе въздействащо словесно действие. В книгата си „Терминологични основи на сценичната реч“ кандидат Мечкарски събира цялата терминология, в областта на сценичната и публична реч и я допълва с термини, които, според автора, трябва да навлязат в лексиката на преподавателите по слово. В настоящия труд кандидатът обвързва сценичната и публична реч с изследванията и откритията в областта на менталните и други свързани науки. В настоящия труд срещаме препратки към предишните изследвания на кандидата, както и няколко автоцитирания, но вече в нов контекст – контекста на правоговора като основополагаща част в словесното действие на актьора.

Цел на сценичната реч е да подпомогне овладяването на актьорското майсторство в полето на основното изразно средство на актьора – гласово-говорния апарат, и възможностите за неговата професионална експлоатация. Правоговорът тренира овладяването и правилното реализиране на говорните звукове и техните промени в потока на речта. Изводът е, че дисциплината е доминантно практическа. Като такава се нуждае от задълбочени теоретични познания и обосновки. Теоретичната част на предложения дисертационен труд демонстрира широкоспектърните познания на Тодор Мечкарски по свързаните науки, чрез които доказва интердисциплинарността на Правоговора във възпитанието на актьора. Кандидатът борави свободно с термините и на Правоговора и на свързаните науки.

Ползваната литература, изброена върху 9 страници в края на дисертационния труд съдържа 160 заглавия на български, английски и руски език. От тях са цитирани 39 автори и 38 заглавия. Цитатите са от авторитетни източници и следват логиката на изложението. Препоръките ми към Т. Мечкарски са: 1. Да не използва цитати, в които авторите на цитата преразказват със свои думи или дават тълкувания на думите на друг автор (цитат 71, стр. 93, цитат 79, стр. 100, стр. 102 (откъде е цитирано определението на Даниел Слободин); 2. Извода на кандидата да не се припокрива с представения цитат (цитат 86 от стр. 108), за да не спада авторитета на представената научна разработка.

На страница 31 в труда си Тодор Мечкарски заявява 6 методи на изследване, които стриктно следва. Заявените в увода етапи също са проведени. Теоретичната част утвърждава интердисциплинарността на образованието по Сценична и Публична реч в НАТФИЗ, утвърждава тезите и методическите ръководства на преподавателите по слово до сега, както и предложените модели в настоящия труд. Поради обема на материала, се създава усещането за прекомерно натрупване на теоретични сведения, без връзка с изследваната тема. Това усещане се опровергава в последната глава, в която кандидатът демонстрира уменията си за задълбочен анализ, чрез представяне на избраната от него методика на преподаване на дисциплината Правоговор, като обосновава избора на всяко упражнение.

Статии на Т. Мечкарски, свързани с изследваната тема, са публикувани в списание „Театър“, научно рецензирани Колективни сборници със статии и годишници, издавани от НАТФИЗ, които коректно са посочени в приложената Автобиография. Доказателство за цитирания от млади специалисти са приложените извадки от научните работи на доцент д-р Лора Мутишева и главен асистент д-р Надежда Панайотова

Авторефератът се състои от 46 страници. Той следва структурата и логиката на дисертационния труд като от него са изключени практико-приложните части.

Обобщение. Замърсената говорна среда, ширещото се непознаване на нормите на книжовния език, все по-разпространяващите се чрез средствата за масова комуникация, диалектни, сленгови и други извъннормативни форми, цялостното подценяване на словесната култура в обществото, налагат появата на задълбочено изследване, което да мотивира процеса на завръщане на правилните изговорни форми и научно да обоснове вниманието, което трябва да се отдели на това своеобразно „възраждане“. Поради това бих определила труда на Тодор Мечкарски като позакъснял. Един от разпространителите на

правилния говор са студентите от специалностите изучавани в НАТФИЗ, чиито професии са тясно свързани с комуникативни процеси чрез театралната сцена, малкия и големия екран. Поради този факт появата на теоретикопрактическа научна разработка, мотивирана от съвременните комуникативни проблеми е сама по себе си принос. Настоящият труд издига на по-високо ниво Правоговорът в обучението на актьорите, като фундаментален елемент на сценичното слово. Кандидатът прави задълбочен преглед на науките, които дефинират правоговора като интердисциплинарна теоретико-практическа наука за говорния акт. Впечатляващ е обемът на изложението, което включва подробно описание на органите, които участват в дишането, звукоизвличането, звукообразуването (дикцията), основополагащите и резониращите процеси, които протичат в човешкия организъм с цел звучна и правилна реч. Докато ни въвежда в различните свързани със словообразуването науки, Т. Мечкарски пренасочва от тях термини, които от една страна приобщават науката за сценична и публична реч към „сериозните“ науки, а от друга – терминологично я обогатяват. Мнението ми е, че не всички въведени преведени термини са необходими при обучението на студентите, но категорично биха обогатили знанията на навлизащите в тази наука млади преподаватели. Мечкарски по категоричен начин доказва, че по време на подготовката на самата публична комуникация, на нейното провеждане и на възприемането ѝ от публиката, протичат сериозни психофизични процеси, които не са за подценяване и чието повърхностно познаване би довело до сериозни увреждания. Трудът дава насоки за бъдещо поставяне теорията и практиката в областта на театъра като синкретично изкуство на строго научна основа.

Приносно в представения труд е и отчитането на мотивационната специфика на новото поколение студенти. Те изискват от преподавателя теоретично познание, обяснено с математическа точност и прецизност. Единствено тогава се мотивират за практико-приложни дейности каквито са упражнението и самия акт на актьорска игра и въздействие. В тази връзка трудът откликва на необходимостта от единно научно изследване, в което да се изложат теоретичните обосновки на процесите по звукоизвличане, звукообразуване, неразривно свързани с подготовката на процеса за сценично въздействие.

Стойностно в труда на Т. Мечкарски са и таблиците, в които той систематизира резултатите от изследванията в свързани науки като по този начин прави информацията лесно достъпна и готова за употреба в обучението по сценична и публична реч в НАТФИЗ. Такива са таблиците на страниците 40 (Видове дишане), от 109 до 123 (Граматическа класификация на думите), 129,130, (Признаци за разграничаване на сричките), 135,136 (Диференциален признак на гласни и съгласни звукове) и други до страница 144.

Преди да дам своите препоръки, ще направя кратко лирическо отклонение. Често срещана практика в научните разработки напоследък е, кандидатите да се опитват да се придържат към обективизма на науката, без да отчитат, че този обективизъм се охранява от субективните идеи на изследователите. Подобен е случаят с Т. Мечкарски. Опитвайки се да бъде максимално точен, обективен и лаконичен, изпуска връзките на словесния процес в актьорското майсторство с различните процеси от цитираните научни области. Този факт определя и усещането за недостатъчна обвързаност и мотивация на теоретичното изложение с практико-приложната му част. Съзнавайки многопластовостта във

взаимоотношението свързани науки – обучение по сценично и публично слово, които е невъзможно да се изчерпят в настоящия труд, препоръчвам теоретичните части на изложението да се допълнят с повече и по-конкретни препратки свързващи сродните науки със сценичната и публична реч.

Заклучение:

Кандидатът Тодор Иванов Димитров-Мечкарски е положил огромни усилия за събирането и подробното излагане на научния материал от свързаните със сценичната и публичната реч науки. Въз основа на тези придобити знания, както и на педагогическия си опит, той предлага система за автоматизиране на правилния изговорен процес, приведен в съответствие със съвременните норми на книжовния български език. Считам опита на Тодор Мечкарски да въведе теорията и практиката в обучението на актьорите по слово за театър в по-задълбочени научни нива, чрез взаимодействие със „свързаните“ науки, за успешен. Препоръчвам издаването на дисертационния труд след преработка, която да реализира направените препоръки.

Поради гореизложеното заключение, декларирам своята оценка „Да“ и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Тодор Иванов Димитров-Мечкарски научната степен „доктор на науките“ в ПН. 8.4. „Театрално и филмово изкуство“, научна специалност „Театрознание и театрално изкуство“.

Дата 02.06.2021 г.

Подпис: проф. д-р Катерина Илкова